PANDARVE
HET DON LAWRENCE FANZINE
EINDELIJK!
STORM
DE ARMAGEDDON REIZIGER
1

Even voorstellen?

Drukkerij Helmer!
Opgericht in 1973 groeide Drukkerij Helmer vanaf 1979 uit tot een volwaardige partner in de totale productie van promotioneel, handels- en verpakkingsdrukwerk. De snelle technologische evolutie werd op de voet gevolgd door steeds te investeren in diverse Heidelberg drukpersen en een aangepaste prepress en organisatie.

Dit alles maakt het ons mogelijk om te produceren binnen de gewenste kwaliteitszorg. Efficiënte voorbereiding, planning en zorgvuldige begeleiding van uw opdrachten zijn hier een sterk onderdeel van.

Kortom, Drukkerij Helmer is een moderne grafische onderneming.

drukkerij helmer: de beste (in)druk

ONTWERP
DRUK
AFWERKING

drukkerij HELMER

drukkerij helmer b.v.
gijzenveld 7 4817 ze breda
postbus 3315 4800 dh breda
telefoon (076) 571 38 88 telefax (076) 571 02 39
modem (076) 571 54 65 isdn (076) 572 00 60
e-mail info@helmer.nl

DE DERDE PAGINA

Een nieuw stripblad en een nieuw Stormverhaal. Heeft dit iets met elkaar te maken? Nou en of! Met het verdwijnen van het stripblad SjoSji/Striparazzi, verdween namelijk de mogelijkheid om het nieuwe Stormverhaal voor te publiceren. Om toch de duizenden fans van het werk van Don Lawrence op de hoogte te houden van zijn vorderingen, is dit fanzine met de gepaste naam 'Pandarve' gemaakt.

Het nieuwe Storm-verhaal, wederom geschreven door Martin Lodewijk, heet De Armageddon reiziger. In elk nummer van Pandarve staan telkens vier pagina's van dit nieuwe Storm-avontuur. Momenteel heeft Don 20 pagina's getekend, wat betekent dat er in ieder geval 5 nummers van Pandarve kunnen verschijnen. Binnen 2 1/2 jaar zou zelfs de hele cyclus zijn afgerond.
In dit nummer de eerste vier pagina's van De Armageddon reiziger die Don voor zijn oogoperatie in 1995 getekend heeft. De kleuren van deze platen spetteren van de pagina's en munten uit in detail. Martin Lodewijk zei het al in het interview voor Dons jubileumboek: 'Don verbijstert me iedere dag nog!'.

Naast de voorpublicatie van De Armageddon reiziger, informeert Pandarve de verzamelaar over het laatste nieuws en brengt het tal van interessante achtergrondverhalen, die verweven zijn met het oeuvre van Don. In dit eerste nummer alvast een interview met Martin Lodewijk over het slot van de trilogie, prachtig schetsmateriaal van Don Lawrence en een kijkje achter de pagina's.

Tot slot dit: Pandarve wordt gemaakt voor jou. Wanneer je dus ideeën hebt over hoe dit blad nog leuker en interessanter kan worden, schrijf dan naar de redactie.

Geniet!

Rob van Bavel

Pandarve, nummer 1 - juni 1999 Verkoopprijs *f* 4,95 - Bfr 99 / Gratis voor leden DLF

Redactie: Rob van Bavel **Opmaak:** Houthaven D&I **Druk:** Helmer
Met dank aan: Big Balloon, Judith van den Ende, Dick Heins, Drukkerij Helmer, Frits Jonker, Don Lawrence, Rudy Vrooman

© **Don Lawrence Collection, Postbus 4191, 4900 CD Oosterhout, dlc@nedernet.nl**

STRIPKRONIEKEN

VERHUIZING STRIPDAGEN

De stripdagen Breda heten voortaan De stripdagen Den Bosch want dat is de stad waar dit jaar, op 9 en 10 oktober de grootste en belangrijkste stripbeurs van de Benelux wordt gehouden. Jammer, want de warme uitstraling die de stad Breda naar het festival had, zal nu moeten worden teruggevonden in de kille Brabanthallen, die ver buiten het centrum van Den Bosch staan.
De vraag die velen bezig houdt is:

WAAROM MOEST DIT FESTIVAL VERHUIZEN?

Een centrale rol hierin speelde het zalencomplex 'Het Turfschip', het gebouw waar De Stripdagen in Breda werden gehouden. De toekomst van dit gebouw was (en is) al enkele jaren reden tot allerlei speculaties. Juist die onzekerheid speelde een doorslaggevende rol bij de beslissing van 'Het Stripschap', de organisator van het stripfestijn, om het festival te verplaatsen.

De datum van de Stripdagen, die vorig jaar al werd bekend gemaakt, is onveranderd gebleven. Op zaterdag 9 en zondag 10 oktober worden de Brabanthallen bevolkt door alles en iedereen die met strips te maken heeft. De Don Lawrence Collection is uiteraard in Den Bosch vertegenwoordigd en komt daar o.a. met het elfde deel uit de Don Lawrence -the collection- reeks. Daarnaast zal de stand gevuld zijn met uniek en zeldzaam materiaal voor de ware Lawrence verzamelaar.

Of Don deze editie van het jaarlijkse Stripschap feestje zal bijwonen is vooralsnog onbekend. Dit hangt af van zijn vorderingen m.b.t. het nieuwe verhaal van Storm. In het volgende nummer van Pandarve wordt hier op teruggekomen.

Dit jaar kom je Don en Lis waarschijnlijk tegen in de Barabanthallen in Den Bosch.

STRIPWINKEL WONDERLAND
aankoop en verkoop
PAARDSDEMERSTRAAT 19, HASSELT
Tel. 011/ 22 82 00

Expositie in Brighton

Voor de eerste keer wordt er in het geboorteland van Don een grote expositie van zijn werk georganiseerd The place to be: Brighton! Van 1 tot en met 24 juni is daar een grote tentoonstelling in het Gardner Arts Center, een onderdeel van de University of Brighton. Meer dan 100 pagina's, afkomstig uit de laatste albums van Pandarve, hangen in de expositieruimte van de universiteit. Daarnaast is er ook aandacht voor het beeld dat de strip van de toekomst schetst. Op 16 juni was er tevens een seminair waar diverse kopstukken uit de Britse stripwereld, mensen als Ian Gibson, Glenn Fabry en Don, blijk gaven van hun ideeën. Ja, ze zijn goed bezig, daar in East Sussex.

De expositie werd op 1 juni plechtig geopend door de nieuwe burgemeester van Brighton: Jenny Langston. Vol lof prees ze Don voor zijn werk dat voor Engelsen onbekend is. Storm wordt namelijk niet in Engeland uitgegeven. Misschien dat deze expositie daar wat verandering in gaat brengen. De organisatoren hebben namelijk plannen voor een reizende tentoonstelling, in het kader van het nieuwe millenium. Pandarve houd je op de hoogte!

UNIVERSITY OF SUSSEX AT BRIGHTON

Het Gardner Arts Center

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL

NOORD

GESPECIALISEERD
IN US COMICS EN
TWEEDEHANDSSTRIPS
INKOOP EN VERKOOP
ZAAGMOLENDRIFT 35 ½ 41
☎ 010 - 466 43 68
1e MIDDELLANDSTRAAT 110c
☎ 010 - 425 87 56
ROTTERDAM

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

2e Eindhovense Stripbeurs

zondag 21 november 1999
in 't Karregat, Urkhovenseweg 10

Geopend van 10.00 uur tot 17.00 uur
• Ruim 240 meter aan stands
• Gratis Striptas voor eerste 1000 bezoekers
• Grote veiling met 60 kavels
• Diverse tekenaars

Toegangsprijs f4,= kinderen tot 12 jaar onder begeleiding gratis

Meer info: Twan 040-2466588

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

BRABANT STRIP

Martin Lodewijk

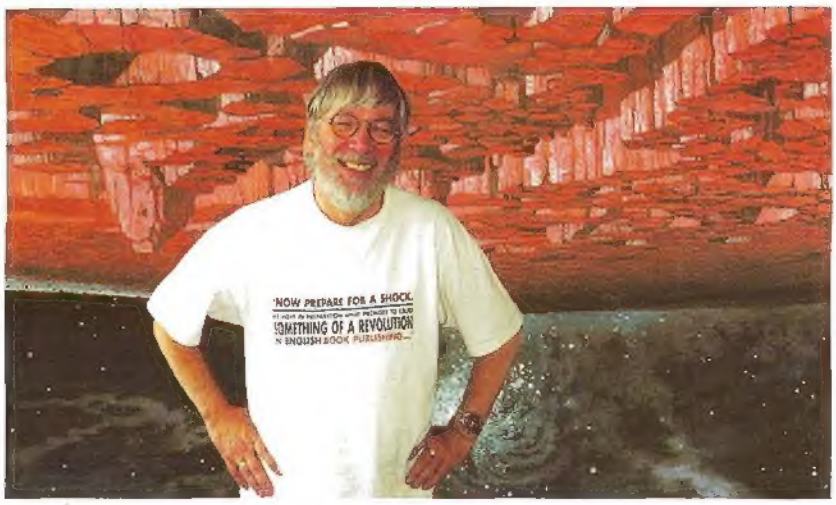

'Ik wil heel graag doorgaan met Storm'

Martin Lodewijk is al vijftien jaar Dons vaste scenarioschrijver. Op dit moment werkt hij aan het laatste deel van de von Neumann trilogie 'De Armageddon reiziger'. In het onderstaande interview vertelt Martin over zijn eigen manier van schrijven en over de toekomst van Storm, Roodhaar Nomad en alle andere Pandarvelingen.

Zou het laatste uit de trilogie ook al het laatste boek van Pandarve kunnen zijn?

Ieder boek kan het laatste deel zijn. Er zijn nog honderden verhalen van Pandarve te schrijven. Maar als Don en ik in hetzelfde vliegtuig over een jaar verongelukken dan is dat het laatste album van Pandarve. Zo is dat. En als dat pas over vijf jaar gebeurt, dan zijn er misschien nog twee albums gekomen. Het derde album had het laatste album kunnen zijn, en daar had niemand een nacht minder om geslapen.
Als je twintig bent, zeg je: 'Ik moet er nog dertig maken'. En nu zijn we 60 en 70. Toch willen we heel graag doorgaan. Ik tenminste wel, en ik dacht Don ook. Hij is nu bezig met zijn mooiste werk. Adembenemend!

Blijft De von Neumann machine een drieluik?

Jawel, maar dat wisten we ook niet in het begin. Het zou een boek worden, maar toen we eenmaal bezig waren dachten we, dit is zo'n groot onderwerp, laten we er twee boeken van maken. Toen ik het tweede deel begon te schrijven heb ik heb ik al snel met Don gesproken over een drieluik. Dat vond hij prima, een trilogie. Als je daar zo'n tijd mee bezig bent, dan stop je er allerlei dingen in die je leuk vindt. Als je zo'n verhaal in 20 weken af moet hebben, zoals we dat vroeger deden, heb je daar vaak de tijd niet voor. Nu dus wel!

Ben je met de trilogie een ouder lezerspubliek gaan zoeken?

Ik denk niet aan een publiek als ik zit te schrijven. Ik heb een klein beetje een bewuste keus gemaakt met het derde deel van de Tussentijd, omdat mensen de indruk kregen dat Storm een grote link met vandaag de dag zou gaan krijgen. Ik heb dus heel bewust dat derde deel een vrij extreem SF gehalte gegeven. En dan ouderwetse SF.
Het is niet zo dat ik het gevoel heb van: 'O, mijn god. Ik word door dertigjarigen gelezen, dan moet ik met wat uit de kast komen!' net zo min als: 'Ik word door twaalfjarigen gelezen dus moet ik vooral geen moeilijke woorden gebruiken'. Ik schrijf nu, net als vroeger, voor mezelf. Tussen De laatste vechter en De von Neumann machine zit twintig jaar, en dus ook twintig jaar bij mij.

Wat voor research heb je gedaan voor de serie?

Geen en een heleboel. Ik bedoel ik lees een heleboel dat los en vast zit. En op de een of andere manier komt dat dan in mijn strip terecht. Zoals met 'De ruimte van Klein', een verhaal uit de Tussentijd dat ik nu aan het schrijven ben. Het fenomeen 'de ruimte

van Klein' kende ik al veertig jaar. Ik had daar ooit iets over in een SF-tijdschrift gelezen en dat was altijd bij me blijven hangen. Ik ben dus wel even wat gaan uitzoeken over die ruimte van Klein. Al was het alleen maar omdat ik vind dat ik een klein beetje verantwoordelijk ben voor de tekenaar. Want die moet het gaan tekenen. Zo heb ik ook naar het portret van von Neumann gezocht, toen ik vroeg of Don hem wilde tekenen.
Over het algemeen help ik wel mee als ik mensen vraag om iets te tekenen. Dan steek ik enige handen toe bij het zoeken en documenteren. En voor de rest, wat je leest. De wetenschappelijke bijlage van NRC, de tijdschriften. Ik heb honderden boeken en video's in mijn kast staan, waarvan ik denk - dat komt nog eens een keertje te pas. Mummies in het ijs in Peru. Theorieën over de zondvloed. Waar de schat in dat meer in Zwitserland gebleven is. Wat is er met Martin Borman gebeurd? Dat soort dingen.

Is er veel uit het nieuwe verhaal geschrapt?

Er zijn wel dingen geschrapt. Mogelijkheden waar ik niet uit kon komen, of die ik niet kon inwerken. Er zijn elementen die ik niet heb kunnen gebruiken voor dit verhaal, maar die ik weer wel kan gebruiken voor de Tussentijd. Zoals Karel Appel zei: 'Ik rotzooi maar wat aan.'

Je hebt nog 22 pagina's te gaan. Zitten ze al een beetje in je hoofd.

STORM/ THE ARMAGEDDON TRAVELLER/ PAGE 13

FRAME 1/ Nomad wonders how they can get in and the giant soldiers look away.
NOMAD: After in these thousands of years, does anyone still remember how to open this door?

FRAME 2/ One shoots his gun from the hip and an enormous bolt of power smashes in the door of the maintenance corridor.
SOLDIER: Easy!!
SOUNDEFFECT: VLOOOSH!!

FRAME 3/ Virgil is the first to lean in the dooropening, half blocked by the fallen backwards door, tangled and scorched. Nomad looks over his shoulder: but all they see is smoke and darkness and dust. Camera inside looking out.
VIRGIL: It's totally dark in there! We'll to arrange for some torches before we go barging in there!

FRAME 4/ In the tree above half hidden by the branches and leaves two of the cherubs with beavings are spying. One pointing down, the other speaking into a portable phone. Anachronisms abound.
CHERUB: They're getting away!
CHERUB (PHONE): Yes, oh Master of all!! They appear to have found THE WAY!!

FRAME 5/ Camera looking up toward the artificial sky. In Foreground Nomad and RAKAËL shocked by the sudden commotion above them. It seems as if suddenly the heavens are torn asunder by a giant explosion and a host of warangels led by the ARCHANGEL MICHAEL brandishing his flaming sword. Others carrying soldiers of New London (i.e. the Guards and the BeefEaters) on their back and in an improvised polarwulin carrying Nomad, imperiously pointing down towards glory and victory. Think of those paintings on church ceilings by Michelangelo and Giotto and others where the heavens break open, clouds part and the Heavenly Host comes down. But more war-like.
SOUNDEFFECT: BRRROOOUUUUUU

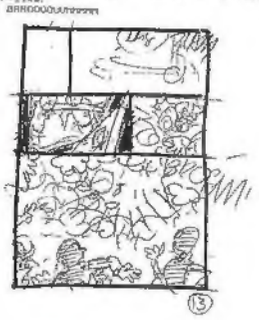

Een pagina script uit de Armageddon reiziger.

Al vijftien jaar bedenkt Martin de smerige plannetjes van Visfil en de aristocraat van Pandarve.

Ja. Ik kom nu op het punt waarop ik moet gaan uitkijken. Dat is meestal zo'n pagina of vijftien voor het einde. Dan kun je je niet meer op zijsporen begeven. In het begin kun je dat, maar alles wat je doet heeft consequenties. Aan het einde worden die consequenties te belangrijk.
Don heeft ook de gewoonte om wel eens wat te vergeten te tekenen. Bijvoorbeeld Storms wapens, dus dan moet je weer zorgen dat hij weer wapens krijgt. Je moet met een heleboel dingen rekening houden. Een beetje balletjes in de lucht. Dat is wat makkelijker wanneer je dat van week tot week doet, dan van drie maanden tot drie maanden. Nu moet ik eigenlijk iedere keer er weer inkomen. Je kunt dan wel zeggen 'schrijf het af, dan ben je ervan af'. Maar dat betekent ook dat je met een heleboel dingen, die je onderweg tegenkomt, niets kan doen. Dat vind ik niks. Ik heb een keer in mijn leven een verhaal helemaal afgeschreven -een Agent verhaal- en dat vond ik het saiste dat er was. Ik vind het leuk om te reageren op wat er van dag tot dag gebeurt. In Agent was dat duidelijk. In Pandarve is dat duidelijk, en in January Jones is dat duidelijk. Ik laat me graag beïnvloeden door het verhaal en de wereld om me heen. Dat vind ik leuk.

Kun je alvast iets verklappen over het nieuwe verhaal?

Het loopt goed af.

De Armageddon reiziger

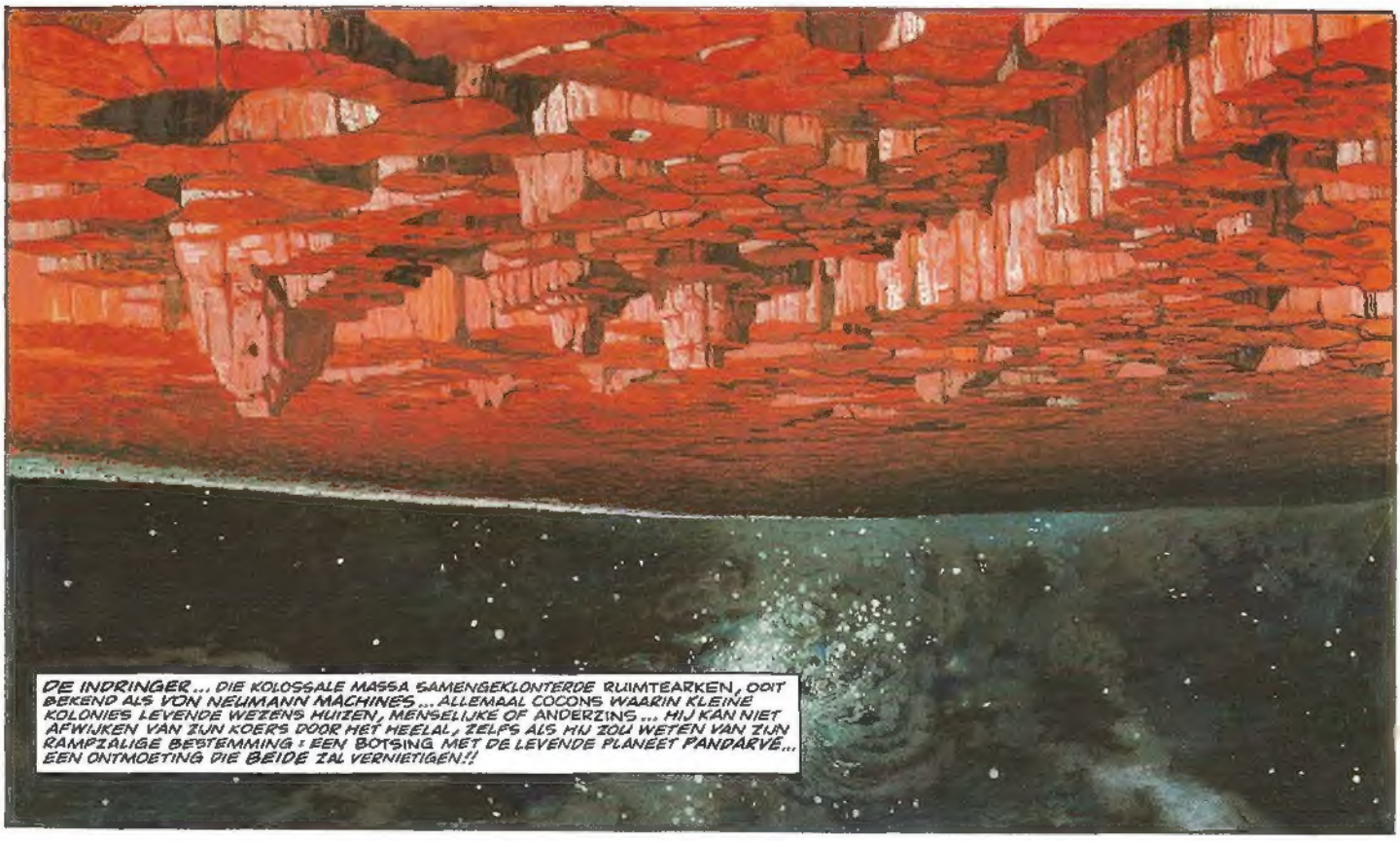
DE INDRINGER... DIE KOLOSSALE MASSA SAMENGEKLONTERDE RUIMTEARKEN, OOIT BEKEND ALS VON NEUMANN MACHINES... ALLEMAAL COCONS WAARIN KLEINE KOLONIES LEVENDE WEZENS HUIZEN, MENSELIJKE OF ANDERZINS... HIJ KAN NIET AFWIJKEN VAN ZIJN KOERS DOOR HET HEELAL, ZELFS ALS HIJ ZOU WETEN VAN ZIJN RAMPZALIGE BESTEMMING : EEN BOTSING MET DE LEVENDE PLANEET PANDARVE... EEN ONTMOETING DIE BEIDE ZAL VERNIETIGEN!!

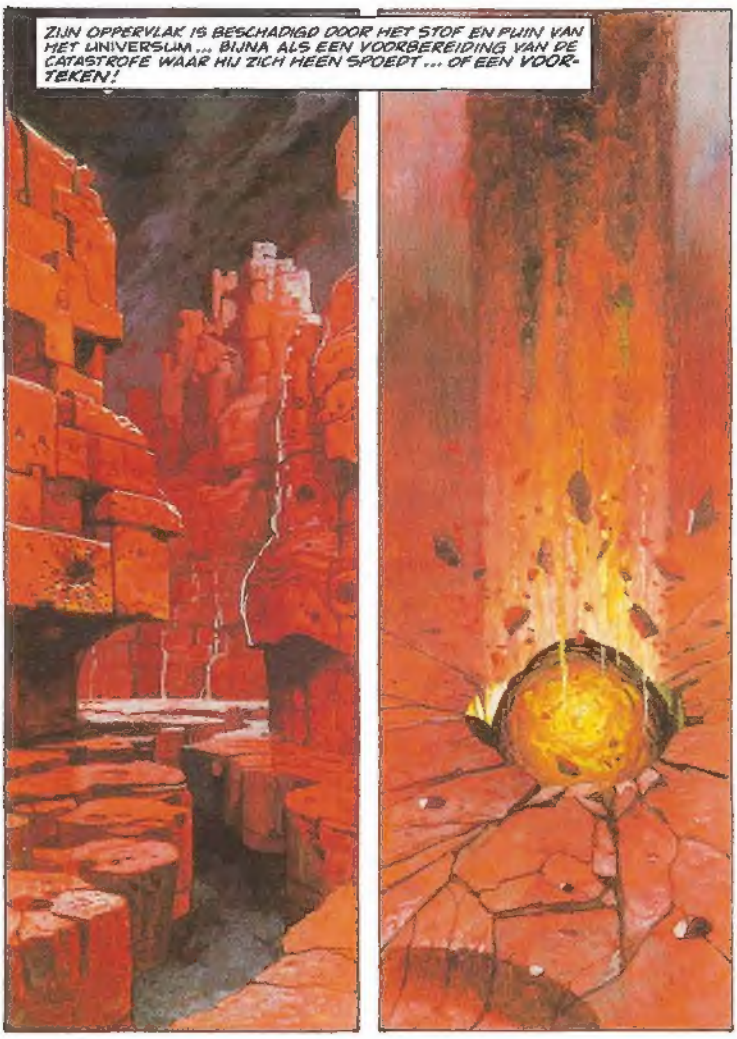
ZIJN OPPERVLAK IS BESCHADIGD DOOR HET STOF EN PUIN VAN HET UNIVERSUM... BIJNA ALS EEN VOORBEREIDING VAN DE CATASTROFE WAAR HIJ ZICH HEEN SPOEDT... OF EEN VOORTEKEN!

DIEP VAN BINNEN, DAAR WAAR DE INSLAGEN NIET MEER GEVOELD WORDEN, BLOEIDEN IN DE TALLOZE COCONS MILJOENEN KLEINE GEMEENSCHAPPEN EN BESCHAVINGEN... OF GINGEN TENONDER!!!
BIJ DE GELE P'S VAN PANDARVE! IK ZEI JE DE ANOMALIE TE BRENGEN... IN PLAATS DAARVAN KRIJG IK EXCUSES!!
1

DEEL 1

WIJ KUNNEN GEEN SPOOR VINDEN VAN DEGENE DIE U DE ANOMALIE NOEMT, HEER MARDUK... NOCH VAN ZIJN METGEZELLIN... ZIJ ZIJN VOLLEDIG VERKOOLD IN DE BRAND OF VERDWENEN IN DE ANDERE DIMENSIE VAN DE VUILSTORT!
UIT DE WEG, LINTWORM!!

HET MAAKT ME NIETS UIT OF DE VROUW DOOD IS... MAAR ZONDER DE ANOMALIE BLIJFT HET MULTIVERSUM GESLOTEN VOOR MIJ!!

INTUSSEN...
ALLE WINKELS IN DE STAD ZIJN NOG DICHT... ER IS GEEN VOEDSEL TE KRIJGEN...
AL VANGEN WE MAAR EEN RAT... HEBBEN WE TENMINSTE WAT TE KNAGEN!
IK GELOOF DAT WE BOFFEN!

POTVERBLOMME! HIJ IS ZWAAR MAAR HIJ SPARTELT NIET TEGEN!
ALS WE ECHT BOFFEN IS HET EEN DOOD PAARD!

POTVERDEPOTVERBLOMME!!
2

De Armageddon reiziger

IK HEB GEEN ZIN DE REST VAN MIJN CARRIÈRE TE HEERSEN OVER DIT VERENIGD KONINKRIJK VAN RUIMTEBELLEN!!... NIET ALS KONING... ZELFS NIET ALS GOD!!
O, HEER DIE IN NEU-LONDEN ZIJT... DE METALEN VROUW IS BIJ DE THEEMS GESIGNALEERD! ZIJ KLOM UIT DE RIVIER!
DAT IS NATUURLIJK DIE VERVLOEKTE RAK#EL!!... LAAT MIJN THEOCRATISCHE GARDE HAAR OPPAKKEN EN TOT SCHROOT VERWERKEN!
NEE, MEESTER!... NEE! ALS U MIJ DE UITDRUKKING VERGOORLOOFT!
BZZZ... BZZZZZ... BZZZZ...
DAT IS EEN FANTASTISCH PLAN, KLEINE VOETVEEG VAN ME! IK HAD 'T ZELF KUNNEN BEDENKEN... NU IK HET ZEG, GELOOF IK DAT DAT OOK ZO IS!
... EN VANWEGE HUN VERRAAD EN DE VELE ANDERE DOOR HEN GEPLEEGDE MISDADEN, TE AFSCHUWELIJK OM TE NOEMEN, ZULLEN DEZE TWEE VERDORVENEN HIER WORDEN GETOOND TOT LERING EN GEESTELIJKE INSTRUCTIE VAN DE BEVOLKING VAN NEU-LONDEN TOT DE DOOD! DOOD! DOOD! EROP VOLGT!
LET NIET OP HEM, VERGILIUS... HIJ KLETST MAAR WAT!
IK ZAL MOETEN WACHTEN TOT HET DONKER IS... ZELFS IK KAN NIET TEGEN ZO'N MASSA OP.
EN DUS, VEEL LATER...
MAAK NIET ZOVEEL LAWAAI, VRIEND... JE MAAKT DE BEWAKERS WAKKER!
LAAT MIJ DIT MAAR DOEN, VRIEND NOMAD!
NEE, HOOR... IK KAN 'T ALLEEN WEL AF!
3

DEEL 1

RAK*EL! WE DACHTEN DAT WE JE IN DE RIVIER WAREN KWIJTGERAAKT!*
ZO SNEL ROEST IK NIET, VRIEND NOMAD!
IK HAD NOOIT GEDACHT BLIJ TE ZIJN OM EEN METALEN VROUW TE ZIEN!
SSST... HOU JE SCHARNIEREN STIL.
?!!
HALT, IN DE NAAM VAN MARDUK!
HÈHÈHÈ HEHE!
DEZE SPELDENPRIKJES DOEN MIJ NIKS, MAAR MIJN REGENJAS IS WEL VERPEST!
HUN OPDRACHT IS DE ONTSNAPPING ZO ECHT MOGELIJK TE LATEN LIJKEN!
4

* ZIE DE GENESIS-FORMULE

WORDT VERVOLGD

Dons schetsmap

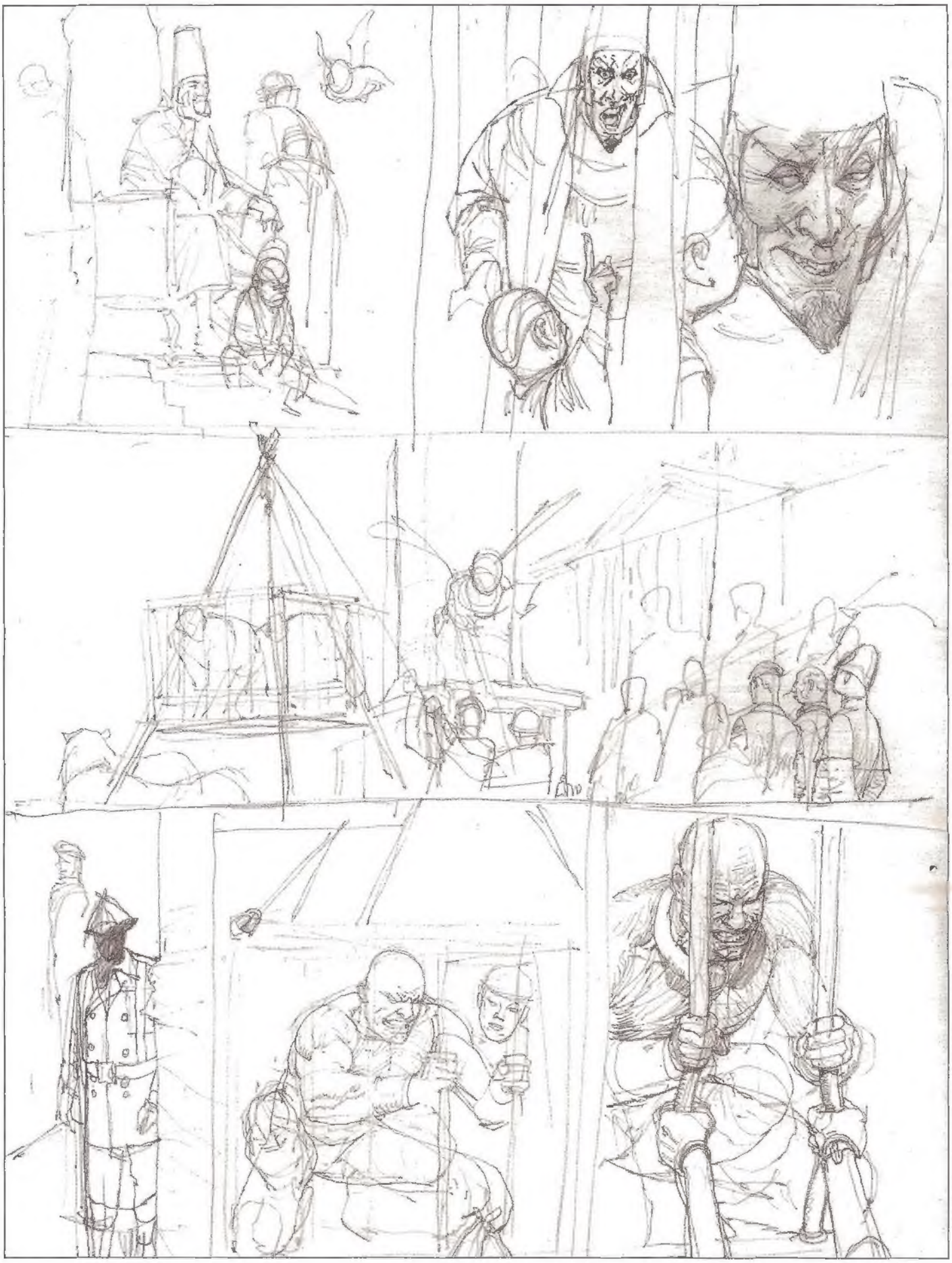

PAGINA 3 & 4

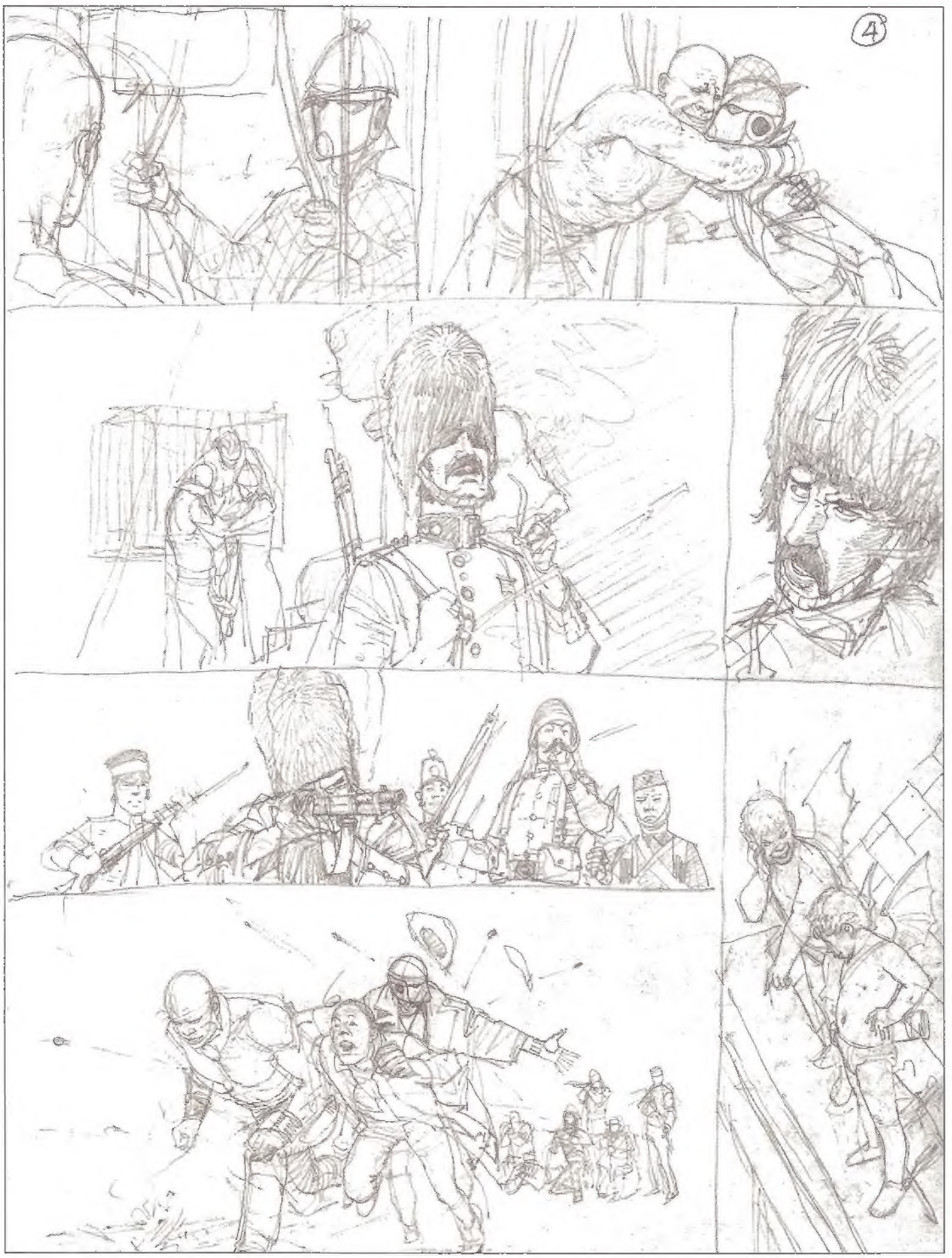

ACHTER DE PAGINA'S

Via zijn tekeningen communiceert Don met zijn publiek en vertelt hij het verhaal dat Martin heeft bedacht. Maar soms vertelt Don iets meer, en verwerkt hij allerlei kleine dingetjes en 'private jokes' in zijn werk. Deze rubriek brengt al die kleine verwijzingen en hersenspinsels aan het licht waardoor je ook het verhaal achter de tekeningen te weten komt.

Heb jij nog iets bijzonders ontdekt in een Storm-pagina? Schrijf dan naar het redactieadres!

De onderstaande illustratie, afkomstig uit De Genesis formule, laat voor de eerste keer de theocratische wacht van Pandarve in hun nieuwe outfit zien. Let op de schilden die de gardisten op hun borst dragen. Don wilde ze wegzetten als de kruisvaarders van Marduk, en deed dit door middel van de schilden, die ook door de kuistochtvaarders in de middeleeuwen werden gedragen.

Deze tekening, tevens afkomstig uit De Genesis formule, kwam tot stand dankzij een oud serviesstuk van Don en Lis. Als achtergrond voor de confrontatie tussen Marduk en 'De Heer' koos Don voor de afbeeldingen op het Chinees porcelijnen ontbijtbord. Een oosters tuinhuisje, een bootje, hekje en een tweetal mannetjes op de brug.

Uiteraard is de schildering van het bord niet identiek aan de schildering van Don. Kijk maar naar de mannetjes op de brug!

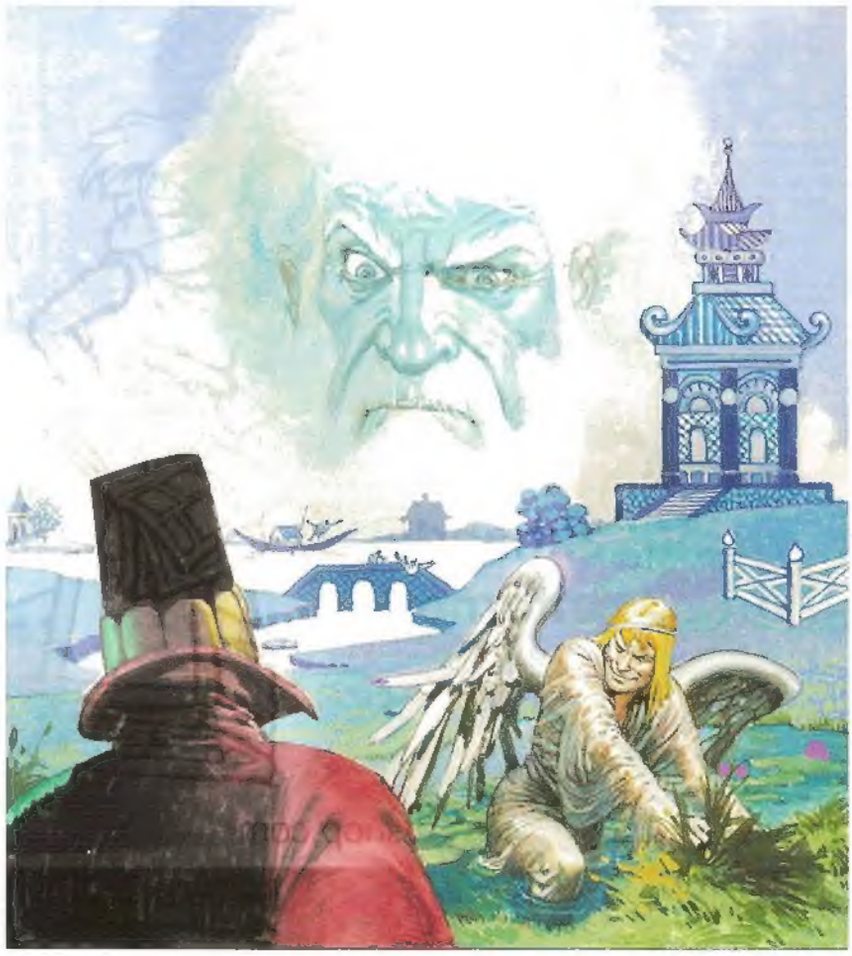

Pandarve 2

Nummer 2 verschijnt in oktober. Indien je op en/ of aanmerkingen hebt, schrijf dan naar het redactieadres. Dit is tevens het adres waarbij je je kunt aanmelden als nieuw lid van de Don Lawrence Fanclub.

Het lidmaatschap kost F 19,95 per jaar, waarvoor je 4 nummers van Pandarve ontvangt, plus kortingen op allerlei 'Lawrence' producties.

Schrijf naar:

Don Lawrence Collection
Postbus 4191
4900 CD Oosterhout
e-mail: dlc@nedernet.nl